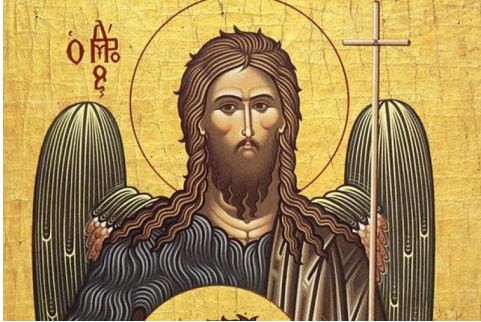

Іван Іваненко

Хоч монашество таким, яким ми його звикли бачити, було чітко сформоване в перші століття християнства, не слід вважати, що його не існувало ще в старозавітні часи. Звичайно, це не були звичні для нас добре вибудовані чернечі спільноти та установи, а радше окремо вибрані богопосвячені люди, які відзначалися поставою дівицтва, а також повної посвяти й абсолютного послуху Єдиному Богу. Такими людьми були пророки, а згодом і такі спільноти, як назореї та есеї.

Пророки навчали, закликали, умовляли та виховували людей, зокрема вибраний ізраїльський народ. Вони були живими представниками Бога. Але до пророків були й вимоги, першою з яких є чуйність: вони мали бути чутливими до свого народу й часто виступали як його заступники перед Богом. Також важливим було мовчання; ця вимога є важливою, бо пророки не могли говорити щось від себе, а від імені Бога і в Його ім'я. Третьою вимогою щодо пророка є пильність – вони мали пильно слідкувати за моральним станом ізраїльського народу, щоб той не вдавався до різноманітних ідолюських культів Древнього Сходу.

Подібно як християнський монах, старозавітний пророк на собі досвідчував несказанну Божу святість, любов і вірність. Пророк – це муж молитви, а вже потім проповідник, активний діяч у народі. Пророки посвячували своє життя Богові, а це означало, що вони мали ставати святими, бо Бог Святий (Лев 19, 1-2). Богопосвячена особа не милується нечистотами, відзначається добротою, побожністю й уникає безчестя.

З усього цього можна зауважити, що своїм життям старозавітні пророки мало чим різнилися від сучасних нам монахів. Так, вони не жили в спільнотах подібно як теперішні ченці, і багато хто з тогочасних пророків були одруженими, але пророча харизма вимагала від кожного пророка самозречення, великої праці й терпеливості. А ці три

вимоги безперечно перегукуються з вимогами вже християнських чернечих обітів, таких як убогість і послух.

Щодо чесноти дівицтва, то в багатьох стародавніх релігіях вона мала священне значення. Але тільки Одкровення у всій повноті показало його релігійний зміст, уже в Старому Завіті. Дівочтво було виявом повної самовіддачі Богові та любові до Нього. Пророк Єремія є яскравим прикладом добровільного дівочтва в Старому Завіті. Він за велінням Бога відмовився від шлюбу (пор. Єр 16,2). Ця відмова несла за собою пророчий характер, тобто символічно провіщала покарання Ізраїля, при якому будуть винищені жінки й діти.

Але перенесімо нашу увагу з пророків на спільноту, яка за своїм способом життя представляла своєрідне старозавітне гроно богопосвячених осіб – назорей. Євангелист розповідає, що після повернення з Єгипту Ісус, Йосиф і Марія поселилися «в місті, що зветься Назарет, щоб збулося сказане пророками, що Назорей назветься» (Мт 2, 23). Вживання слова «Назорей» стосовно Ісуса не означало, що Він був мешканцем міста Назарет, а те, що автор Євангелія підкреслює Його приналежність до спільноти назорей. Отож, хто вони такі ці назорей? Це були люди, які відокремлювалися від інших тим, що посвячувалися Єдиному Богу. Людина могла стати назореем на якийсь певний час або на все життя. До назорей могли належати особи як чоловічої, так і жіночої статі, котрим після обітниць заборонялося вживати вино. Також їм не дозволялося стригти волосся, а зміст назорейства полягав у аскетичних вправах та молитвах на самоті.

Іншою спільнотою, яка провадила аскетичне життя, була спільнота есеїв. Багато деталей з їхнього життя досі залишаються загадкою. Вони були ревними виконавцями Закону, у чому перевищували навіть фарисей. А також вони були в опозиції до Єрусалимського храму, що виключало з їхнього життя жертвоприношення. Есеї постійно дбали про ритуальну чистоту й учиняли багаторазово на день омивання. Ця спільнота сповідувала суворий аскетизм, який супроводжувався абсолютною аполітичністю.

Щодо Нового Завіту, то в ньому можна помітити вже перший промінь «християнського» монаха-пустельника. Таким пустельником був син пустелі Йоан Предтеча. Він належав до вже згадуваної спільноти назорей. З Євангелія нам відомо, що він постив і харчувався лише сараною та диким медом (пор. Мт.3,4). Також Йоан Хреститель багато проповідував та хрестив, унаслідок чого навколо нього почало збиратися чимало його послідовників, тобто учнів. Тут можна провести аналогію до ранніх християнських отців-пустельників. Вони навчали, проповідували та провадили подвижницьке життя, і у них теж з'являлися учні. Ці учні ставали духовними дітьми, тому Йоана Хрестителя можна назвати першим «духовним отцем».

Ісус Христос також жив на землі, ми сказали б, «монашим» життям. Він, перебуваючи, як і Йоан Хреститель, у дівіцтві, розкриває правдиве значення і надприродний характер цієї чесноти. Він відкриває дівіцтво як особисте покликання, підґрунтям якого є Царство Небесне: «Не всі це слово розуміють, а ті лише, кому дано» (пор. Мт. 19,11). Окрім дівіцтва, Христа характеризувала любов до молитви. Зі слів євангелістів відомо, що Він багато молився (пор. Мт. 6, 5-13, Йо. 17, Лк. 22, 41-46), постив у пустелі, де, зокрема, був спокушуваний дияволом (Мт 4, 1-11), творив чуда і оздоровлював чимало людей. Проаналізувавши земне життя Ісуса Христа, можемо зауважувати, що Христос втілював ті чесноти, які відповідають сучасному монахові, а це послух Отцеві, чистота, молитва, піст і т.д.

Апостол Павло в посланні до Коринтян ілюструє готовність добровільно відмовитися від шлюбу. Він вказує, що має право на їжу, питво, а також на те, аби взяти собі жінку, як і інші апостоли (пор. I Кор 9, 4-5). Його безшлюбне життя теж є наслідком особисто прийнятого рішення. Ап. Павло високо ставить ідеал цнотливості. Він бажає, аби всі, якщо можливо, жили так, як він, проте усвідомлює, що для цього потрібен особливий дар (пор. I Кор 7, 7). Його мотивація до безшлюбності є виключно християнською, бо відмова від задоволення своїх інстинктів сама по собі означає святіше життя. Але попри свою вірність ідеї дівіцтва апостол народів припускає й можливість повноцінного шлюбу: «Тому той, хто віддає свою дівчину заміж, робить добре, а той, хто не віддає, робить ще краще» (I Кор 7, 38). Тут Павло залишає людині, залежно від обставин життя, самій вирішувати, як їй жити – у шлюбі чи безшлюб'ї.

Безсумнівно, монаший рух має своє підґрунтя як в Старому Завіті, так і в Новому. У біблійній історії спасіння особливе місце посідають богопосвячені люди. Вони є прообразами пізніших, уже християнських пустельників, подвижників, посників, молільників. Але не менш важливим є той факт, що безшлюбність, дівіцтво, повна відданість своєму служінню є найперше даром Божим. Монашество є також цим особливим Божим даром, даром покликання, який Бог уділяє, але вибір залишається за людиною, яка має відчутти цей поклик і через молитву зробити правильне рішення.

Іван ІВАНЕНКО, Біблійне «чернецтво» // СЛОВО №1 (85), березень-травень 2021